

ГУМАНІТАРНІ ТА СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МЕДИЦИНИ, ПИТАННЯ ВИКЛАДАННЯ У ВИЩІЙ МЕДИЧНІЙ ШКОЛІ

DOI 10.31718/2077-1096.19.1.93

УДК 614.253+614.253.4

Вербовська Р.І.

ДЕОНТОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ЛІКАРІВ-СТОМАТОЛОГІВ

ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет»

Стаття присвячена питанням медичної етики та деонтології, сутності деонтологічного підходу до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів. Морально-етична складова є одним із важливих критеріїв готовності майбутніх лікарів до якісної професійної діяльності на рівні сучасних досягнень медицини, Необхідність деонтологічного підходу до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів обумовлена зростаючими вимогами до рівня спеціальної та загальнокультурної підготовки майбутніх медичних працівників. Різні аспекти формування деонтологічної культури майбутніх лікарів знайшли відображення в працях С. Вітенко, Н. Касевич, Ю. Колісник-Гуменюк, Н. Пасечко. Це поняття було ключовим у дисертаційних роботах таких вчених, як: А. Агаркова, Т. Ігнат'єва, Ю. Євтушенко, І. Камінська, Л. Переймибіда, ін.

Ключові слова: деонтологія, медична етика, майбутній лікар-стоматолог, професійна підготовка, деонтологічний підхід.

Вступ

Стаття присвячена питанням медичної етики та деонтології, сутності деонтологічного підходу до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів. Морально-етична складова є одним із важливих критеріїв готовності майбутніх лікарів до якісної професійної діяльності на рівні сучасних досягнень медицини,

Необхідність деонтологічного підходу до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів обумовлена зростаючими вимогами до рівня спеціальної та загальнокультурної підготовки майбутніх медичних працівників.

Різні аспекти формування деонтологічної культури майбутніх лікарів знайшли відображення в працях С. Вітенко, Н. Касевич, Ю. Колісник-Гуменюк, Н. Пасечко. Це поняття було ключовим у дисертаційних роботах таких вчених, як: А. Агаркова, Т. Ігнат'єва, Ю. Євтушенко, І. Камінська, Л. Переймибіда, ін.

Мета статті

Зважаючи на важливість питання деонтології у підготовці майбутніх лікарів-стоматологів, метою статті ми обрали вивчення питання деонтологічного підходу до їхньої підготовки.

Матеріали і методи дослідження

Сучасна медична реформа потребує удосконалення системи медичної освіти з метою підготовки висококваліфікованих фахівців. Лікар нової генерації повинен постійно вдосконалювати та поглиблювати свої професійні знання, швидко

орієнтуватися у складних клінічних ситуаціях і приймати адекватні рішення, володіє високим рівнем деонтологічної культури.

Вчені відзначають високі вимоги до професійної підготовки лікаря загалом і рівня його деонтологічної культури зокрема: «Ще декілька десятиріч тому зміст медичної етики вичерпувався двома проблемами: по-перше, правилами поведінки медичного персоналу по відношенню до пацієнтів і, по-друге, правилами взаємовідносин в медичній корпорації. Сьогодні радикальному перегляду підлягають традиційні проблеми, а також виникає багато нових проблем. Все це призвело до необхідності комплексного підходу до зазначених проблем і, передусім, до необхідності та інтеграції теоретичної і практичної медицини і етики» [5].

Загальні морально-етичні вимоги до діяльності медичних працівників репрезентовано у ряді провідних державних та міжнародних нормативно-правових документів, які регламентують теоретичні, організаційно-методичні основи підготовки майбутніх спеціалістів та окреслюють основні напрями формування їхньої деонтологічної культури, а саме: Міжнародному кодексі медичної етики, прийнятому Генеральною асамблеєю Всесвітньої медичної асоціації (Лондон, 1949), положеннях Женевської декларації (Міжнародна клятва лікарів) (1948), Етичному кодексі лікаря України (2009), Концепцією розвитку охорони здоров'я населення України» (2000) та ін.

У зв'язку з цим однією з найактуальніших проблем роботи сучасних медичних закладів

вищої освіти є формування у майбутніх лікарів деонтологічної культури. Адже недобросовісне виконання лікарем своїх професійних обов'язків, недбале чи неетичне ставлення до пацієнта може привести до небажаних, а то й трагічних наслідків. Кожен із нас, ідучи до лікаря, хоче бути впевненим у його високих професійних та моральних якостях. Саме це накладає величезну відповідальність на лікаря та систему його професійної підготовки, тому що здоров'я й життя є найціннішим скарбом, який має людина.

Результати дослідження та їх обговорення

Однак аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми засвідчує недостатній рівень медичного обслуговування та професійно-етичної культури медичних працівників, вказує на те, що деонтологічній підготовці майбутніх лікарів не приділяється належна увага у закладах вищої освіти. Вчені (М.Асламова, Ю.Євтушенко, Ю.Колісник-Гуменюк та ін.) відзначають той факт, що прогрес сучасної цивілізації привів до поступової втрати духовно-моральних цінностей та етичних порушень у міжособистісному спілкуванні, комерціалізував взаємовідносини між людьми.

М.Асламова слушно зауважує, що «на моральне обличчя сучасного студента-медика впливає значна кількість чинників, далеких від спрямованості на класичні гуманні ідеали професії. Корисливість, цинізм, егоцентризм, на жаль, властиві певній частині майбутніх лікарів, і слід визнати, що це накладає негативний відбиток на подальшу професійну діяльність не лише в морально-етичному плані, а й зміщує акценти в навчальному процесі, орієнтуючи студентів на здобуття не стільки знань, скільки задовільного результату при їхньому контролі, на отримання диплома як найвагоміший результат навчання» [1].

Ю. Євтушенко у своєму дисертаційному дослідженні «Формування деонтологічної культури майбутніх лікарів у навчально-виховному процесі медичного ВНЗ» формулює важливий для нашого дослідження висновок: «Система професійної підготовки майбутніх лікарів характеризується відсутністю комплексного підходу до вирішення проблеми формування їхньої деонтологічної культури. Вимоги сучасного суспільства до якості медичних послуг можуть бути задоволені лише за умови неперервного формування у майбутніх лікарів предметних компетентностей з медичної деонтології, оскільки це значною мірою сприяє перетворенню студентів-медиків на справжніх представників цієї благородної професії» [3].

Особливо важлива роль у процесі деонтологічної підготовки майбутніх лікарів належить викладачам, які своїми морально-етичними рисами та поведінкою повинні бути прикладом для студентів. «Колегіальність у медицині, – зазначає Ю.Колісник-Гуменюк, – це не тільки дотримання відповідних етичних норм, а своєрідне колективне надбання професійного досвіду; це школа, де

набуваються медичної майстерності через інформацію, що передається вербальним шляхом за максимально короткий проміжок часу» [6].

Сьогодні широкою популярністю користується серед людей різних спеціальностей (юристів, педагогів, лікарів, журналістів) термін «деонтологія». Його поєднують із професійною діяльністю лікарів (медична деонтологія), педагогів (педагогічна деонтологія), юристів (юридична деонтологія) тощо. Під ним розуміють узагальнену систему знань про кодекс професійної етики фахівців. Проблеми, що досліджуються деонтологією, є актуальними вже через те, що люди співіснують у певному суспільстві і тому мусять дотримуватися визначених норм.

До наукового обігу термін «деонтологія» вперше ввів англійський філософ І.Бантам (1748-1832) у своїй праці «Деонтологія, або Наука про мораль» [6]. Вчений уперше застосував цей термін для позначення вчення про мораль у цілому, окреслив основні принципи деонтологічного підходу, який базувався на поєднанні моралі і права, системі знань про належне.

«Деонтологія» грецького походження (deontos – «належне», і logos – «вчення»), що перекладається як наука про належне. Це наука про професійну поведінку людей, сукупність етичних норм, необхідних для виконання ними своїх професійних обов'язків [5].

Медична деонтологія – суміжна дисципліна між етикою і медициною. На перших порах термін «деонтологія» вживався для позначення моральних норм професійної поведінки медичних працівників, основою яких є клятва Гіппократа. З часом принципи деонтології знайшли своє відображення в різних професійних кодексах: юристів, соціальних працівників, педагогів, журналістів. Професійна деонтологія – це наука міждисциплінарна, розділ етики та соціології моралі, що розглядає проблеми професійного обов'язку, вимоги, нормативи та належну поведінку в системних відносинах [4].

Принципи поведінки лікаря й медичного персоналу в професійно-практичній і науково-дослідній діяльності розглядаються медичною деонтологією (розділом загальної етики), під якою розуміють «вчення про принципи поведінки медпрацівників з метою забезпечення максимальної користі для хворого, їх професійних обов'язків і організації лікувально-діагностичного процесу» [2].

Медична деонтологія базується на поняттях обов'язку, правилах і нормах спілкування лікаря з колегами та пацієнтами, дотриманні норм законності. Етико-деонтологічні аспекти діяльності медичних фахівців досліджує вчена Н. Касевич. На її думку, відчуженість і необізнаність несумісні з професійною діяльністю медиків; вони мають бути терпеливими та чесними в стосунках із пацієнтами, вірити в їхнє одужання [4].

Н. Пасечко теж акцентує увагу на важливості деонтологічного підходу у підготовці майбутніх лікарів, визначає критерії поведінки медичного персоналу, спрямовані на максимальне підвищення ефективності медичних послуг та усунення шкідливих наслідків неповноцінної медичної допомоги [7].

Ю. Колісник-Гуменюк у дослідженні професійно-етичної культури майбутніх фахівців називає деонтологію своєрідним статутом професійних обов'язків медичного персоналу. Вчена вважає, що етичні принципи у медицині тісно пов'язані між собою, проте кожному медичному фаху притаманні свої професійні, а отже, й етичні відмінності» [6].

Вчені Н.М. Герасимчук, О.М.Ковальова та Н.А. Сафаргаліна-Корнілова теж вважають, що «не існує окремих етичних категорій щодо поведінки лікаря, фельдшера, медичної сестри чи санітарки. Етичні принципи у медицині – неподільне ціле, хоча кожен окремих медичний фах має свої професійні, а отже й етичні відмінності» [55].

Не дивлячись на те, що деонтологічні вимоги до різних лікарських спеціальностей відрізняються між собою, вчені формулюють «основні сфери регуляції загальної і спеціальної деонтології:

- взаємовідносини між лікарем і пацієнтом, зокрема у присутності інших хворих та інших колеґ (відносини «за вертикаллю»);

- взаємовідносини між лікарем і пацієнтами-дітьми;

- взаємовідносини між лікарем і близькими пацієнта, зокрема у присутності самого пацієнта та у присутності сторонніх;

- взаємовідносини між лікарем і його колеґами, зокрема у присутності пацієнта, його близьких і сторонніх (відносини «за горизонталлю»);

- взаємовідносини між лікарями і середнім (молодшим) медперсоналом, зокрема у присутності хворих;

- відношення лікаря до лікарської таємниці і його право на розповсюдження інформації;

- право лікаря на експеримент і етичні проблеми медичних досліджень;

- проблема юридичної відповідальності лікаря;

- проблема матеріальної і моральної винагороди лікаря» [5].

Тобто у лікарів всіх спеціальностей, в тому

числі і в стоматологів, пряме відношення до виконання професійного обов'язку має їхня загально-професійна підготовка, відповідальність, порядність, доброзичливе ставлення до колеґ та пацієнтів, культура поведінки. Ці складові і є суттю деонтологічного підходу до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів. Якщо лікар-стоматолог виконав свою роботу неякісно, у більшості випадків це залишається непоміченим пацієнтом та не викликає особливих конфліктів. В таких випадках особливе значення має професійна етика лікаря та його порядність.

Висновки

Саме деонтологічний підхід до підготовки майбутніх лікарів-стоматологів забезпечить формування у них норм моралі та етики, оволодіння відповідними уміннями, навичками, усвідомлення морально-етичних цінностей, виховання відповідних рис характеру та спрямованості особистості. Серед перспектив подальших розвідок у цьому напрямку є узагальнення результатів аналізу наукових джерел з метою виокремлення актуальних аспектів підготовки майбутніх лікарів-стоматологів.

Література

1. Aslamova M. Vychovannya osobystisnykh yakostey maybutnogo likarya yak pedagogichna problema [Educating the personality traits of the future doctor as a pedagogical problem]. Vytoky pedagogichnoyi maysternosti. 2013; 12: 15-8. (Ukrainian)
2. Vitenko IS, Dutka LM, Zymenkovska LYa. Osnovy zagalnoyi i medychnoyi psykhologiyi [Fundamentals of general and medical psychology]. Navch pos. K: «Vyshcha shkola»; 1991. 271 p. (Ukrainian)
3. Yevtushenko YuO. Formuvannya deontologichnoyi kultury maybutnikh likariv u navchalno-vychovnomu protsesi medychnogo VNZ [Formation of deontological culture of future doctors in the educational process of medical universities]: dys. ... kandydata ped. nauk: 13.00.04 – teoriya ta metodyka profesiynoyi osvity. Derzhavnyy zaklad «Lugansky natsionalnyy universytet imeni Tarasa Shevchenka». Starobilsk; 2017. 242 p. (Ukrainian)
4. Kasevych NM. Zagalnyy doglyad za khvoromy i medychna manipulyatsiyna tekhnika [General care for patients and medical manipulation technique]. Pidruch. K: Medytsyna; 2008. 424 p. (Ukrainian)
5. Kovalova OM, Safargalina-Kornilova NA, Gerasymchuk NM. Deontologiya v medytsyni [Deontology in medicine]. Pidruchnyk. Kharkiv; 2014. 258 p. (Ukrainian)
6. Kolisnyk-Gumenyuk Yul. K 604 Formuvannya profesiynoye etichnoyi kultury maybutnikh fakhivtsiv u protsesi gumanitarnoyi pidgotovky v medychnykh koledzhakh [Formation of professional and ethical culture of future specialists in the process of humanitarian training in medical colleges.]. Monografiya. Lviv: «Kray»; 2013. 296 p. (Ukrainian)
7. Pasyechko NV. Osnovy sestrynskoyi spravy [Basics of nursing]. Kurs lektsiy. Ternopil: Ukrmedknnya; 1999. 496 p. (Ukrainian)

Реферат

ДЕОНТОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПОДГОТОВКЕ БУДУЩИХ СТОМАТОЛОГОВ

Вербовская Р.И.

Ключевые слова: деонтология, медицинская этика, будущий врач-стоматолог, профессиональная подготовка, деонтологический подход.

Статья посвящена вопросам медицинской этики и деонтологии, сущности деонтологического подхода к подготовке будущих врачей-стоматологов. Морально-этическая составляющая является одним из важных критериев готовности будущих врачей к качественной профессиональной деятельности на уровне современных достижений медицины. Необходимость деонтологического подхода к подготовке будущих стоматологов обусловлена возрастающими требованиями к уровню специальной и общекультурной подготовки будущих медицинских работников. Различные аспекты формирования деонтологической культуры будущих врачей нашли отражение в трудах С. Витенко, Н. Касевич, Ю. Колесник-Гуменюк, Н. Пасечко. Это понятие было ключевым в диссертационных работах таких ученых, как А. Агаркова, Т. Игнатъева, Ю. Евтушенко, И. Каминская, Л. Переймибиды, др.

Summary

DEONTOLOGICAL APPROACH TOWARD PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE DENTAL DOCTORS

Verbovska R.I.

Key words: deontology, medical ethics, future dental doctors, professional training, deontological approach.

The article is devoted to the issues of medical ethics and deontology, the essence of the deontological approach to the training of future dental doctors. The moral and ethical components are one of the important criteria demonstrating the readiness of future doctors to a high quality professional activity that would meet at demands of the latest medical achievements. Modern medical reform requires the improvement of the medical education system in order to prepare highly skilled health care specialists. A new generation of health-care professionals should continuously improve and deepen their professional knowledge, be quick in handling complicated clinical situations and making adequate decisions, and demonstrate a high level of deontological culture. Scientists point out the growing requirements for the professional training of the doctors in general and for the level of their deontological culture in particular: "A few decades ago, the content of medical ethics was exhausted by two problems: first, the rules of the behaviour of medical personnel in relation to patients, and, secondly, the rules of the relationship in the medical corporation Today, radical revisions are subject to traditional problems, as well as many new problems. All this led to the need for an integrated approach to these problems and, above all, to the need and integration of theoretical and practical medicine and ethics". General moral and ethical requirements for the activities of medical workers are represented in a number of leading state and international regulatory documents that regulate the theoretical, organizational and methodological basis for the training of future health care professionals and outline the main directions toward the fostering their deontological culture, namely: the International Code of Medical Ethics adopted The General Assembly of the World Medical Association (London, 1949), the provisions of the Geneva Declaration (International Oath of Physicians) (1948), the Ethical Code Doctor I of Ukraine (2009), the Concept of development of public health care for the population of Ukraine "(2000) and others. In this regard, one of the most pressing issues the modern medical institutions of higher education are facing is to raise deontological culture among the future doctors. After all, the unfair performance of doctor's professional duties, careless or non-ethical attitude to the patient can lead to undesirable and even tragic consequences. Each of us, seeking for a doctor's advice, wants to be sure of his / her high professional and moral qualities. This imposes a huge responsibility on the doctors and the system of their professional training, because health and life are the most valuable treasure that a person can possess. The doctors of all specialties, including those in dentistry, have a direct relation to the performance of their professional duties by their general professional training, responsibility, decency, respectful attitude to colleagues and patients, high personal culture. These components are the essence of the deontological approach to the training of future dental doctors. If the dentists perform their work poorly, in most cases this remains unnoticed by the patient and does not cause any special conflicts. In such cases, the professional ethics of the doctors and their decency are of particular importance. It is the deontological approach to the training of future dentists that ensures fostering their moral and ethical standards, the acquisition of appropriate skills, abilities, their awareness of moral and ethical values, the development of the required traits of character. Among the prospects for further research within this direction we can single out the synthesis of the results obtained by of the analysis of scientific sources in order to distinguish the actual aspects of the training of future dental doctors.